

ROLF SCHREINER:

Alt e relativt

Albert Einstein (1879 – 1955) va ein av tidenes største fysikere, og navnet hans e blitt et symbol på genialitet. Einstein publiserte merr enn 300 videnskabelige verk. Då hans mest berømte arbeid – Relativitetsteorien – blei anerkjent i 1919, blei Einstein verdens mest feirede forsker, og i 1921 fekk han Nobelprisen i fysikk.

I leksikonet eller på nettet finne du dette: «Relativitetsteorien brukes for å beskrive hvordan naturen oppfører seg ved ekstreme hastigheter eller gravitasjonsfelt – og hvordan partikler vil oppføre seg selv om deres hastighet er svært nær lyshastigheten. Blant konsekvensene av teorien er at massen til et legeme øker med hastigheten.»

Greit. Då vett me det.

Albert Einstein blei født 14. mars 1879 i ein jødisk familie i Ulm, i Württemberg, som då va ein del av Det tyske keiserriket. Faren Hermann Einstein va kjøbmann og ingeniør. I 1880 flytta familien te München, der faren og onkelen begynte å produsera elektriske apparater. Albert gjekk på katolsk grunnskole, selv om faren va jøde. Og det va faren så fekk Albert interessert i både elektromagnetisme og mekanikk.

Ryktene vil ha det te at det gjekk lang tid før lille Albert begynte å snakka. Då han va blitt øve 3 år, kom det fortsatt ikkje et ord fra gutten. Kver dag i kveldingen serverte mor te Albert suppe te heile familien. Albert fekk sin tallerken, og suppen blei spist i taushed for hans del. Men så plutselig ein dag skjedde der någe – Albert så opp fra tallerkenen og sa: «Die Suppe ist kalt.» Stor oppstandelse – moren og faren va glade og øvegidde på ein gang. «Du kan jo snakka, Albert – ka e det så gjørr at du ikkje har sagt någe før?» Unge Einstein svarte roligt: Suppen har vært varme nok frem te i dag.

Ein gang i begynnelsen av 1930-årene – då Einstein ennå bodde i Tyskland og de tyske jødene ikkje va forfulgt – sa han te ein venn: «Hvis det vil vise seg i fremtiden at relativitetsteorien min er riktig, vil tyskerne si at jeg er tysk og franskmennene vil si at jeg er verdensborger. Hvis teorien derimot blir motbevist, vil de franske si at jeg er tysker, og tyskerne vil erklære at jeg er jøde.»

Som de fleste andre videnskabelige berømtheder måtte Einstein alltid besvara faglige spørsmål onna middagskonversasjoner. I et selskab blei han ein gang spurt av sin borddame: «Si meg, professor Einstein, hva anser De for å være vår viktigse kjemiske oppfinnelse?» «Blondinene,» svarte Einstein.

Då Einstein ennå underviste som professor, dikterte han ein kveld neste dags eksamensoppgaver te sekretæren – ei dama så hadde vært hos Einstein i mange år. «Men herr professor,» sa hun, «dette er jo nøyaktig de samme spørsmålene som i fjor.» Einstein svarte med et smil: «Jeg vet det, men jeg har forandret svarene.»

Naturlig nok blei Einstein ofte bedt om å forklara relativitetsteorien sin – den va jo ikkje pensum for kem så helst. «Sett en hånd oppå en varm ovn i ett minutt, og det vil føles som en time,» sa han en gang. «Sitt sammen med en vakker kvinne i en time, og det vil føles som et minutt. Det er relativitet.»

Ein gang reiste Einsetin med tog fra Princeton i New Jersey, der han underviste ved universitetet. Konduktøren kom, og han ba adle passasjerane om å ta frem billetten. Einstein lette gjønå adle lommene – i vest, bukse og jakke – men han fant ikkje billetten. Så åbna han mappen med adle papirene, men billetten va ikkje der heller. Han begynte å leida på sedene så va på siå av hans eget – te ingen nytte. Då sa konduktøren: «Doktor Einstein. Jeg vet hvem De er. Alle vet hvem De er. Jeg er sikker på at De har kjøpt billett. Ikke tenk mer på det.» Einstein nikket fornøyd. Då konduktøren sko te å gå inn i neste vogn, såg han at den verdenskjente fysikeren lå på adle fira og lette itte billetten onna sedet. Konduktøren skyndte seg tebage te Einstein og sa: «Doktor Einstein – ikke bry Dem med å lete mer. Jeg vet hvem De er, og jeg er sikker på at De har kjøpt billett.» Einstein så på konduktøren og sa: «Unge mann, jeg vet også hvem jeg er. Hva jeg derimot ikke vet, er hvor jeg skal hen.»

Då Einstein turnerte på det verste – med foredrag øve heile USA – begynte han å lengta kraftig tebage te laboratoriet og forskermiljøet. Og ein kveld han satt i bagesedet i bilen på vei te nok et foredrag, nevnte han for sjåføren, som va litt lige Einstein av udseende, at han va ganske lei av å holda foredrag.

«Da har jeg et forslag,» sa sjåføren. «Jeg har sittet bak i salen og hørt talen din så mange ganger nå, at jeg kan den utenat. Jeg er sikker på at jeg kan steppe inn for deg og holde foredraget.»

Einstein flirte godt. «Ja, hvorfor ikke? La oss gjøre det,» sa han.

Då de parkerte bilen, øvetog Einstein sjåførens lue og jakke, og de gjekk inn i huset – der Einstein satte seg heilt bakerst i foredragssalen.

Sjåføren ga tilhørerne ein perfekt versjon av Einsteins foredrag, og fulgte opp med å besvara någen enkle spørsmål fra publikum. Alt gjekk som smurt.

Så blei ordet gitt te ein pompøs professor. Han stilte et ekstremt vanskelig spørsmål, lett krydra med diverse digresjoner, heilt sikkert for å fortella resten av forsamlingen at han va fullt på høyde med Einstein på dette området.

Uden å blunka svarte sjåføren kjapt: «Svaret på det spørsmålet er så åpenlyst og enkelt at jeg vil overlata til min sjåfør å besvare det.»

Og sånn blei det.